OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ
Hallitusneuvos Joni Hiitola ja
kulttuuriasiainneuvos Päivi Salonen

17.1.2019

Eduskunnan perustuslakivaliokunnalle

**HALLITUKSEN ESITYS (194/2018 VP) MUSEOLAIKSI JA LAIKSI OPETUS- JA KULTTUURITOIMEN RAHOITUKSESTA ANNETUN LAIN MUUTTAMISESTA**

**Yleistä**

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi museolaki. Lisäksi muutettaisiin opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain säännöksiä museoiden valtionosuuksista.

Tarkoituksena on saattaa museolaki sisällöllisesti ja lakiteknisesti ajan tasalle ottaen huomioon eduskunnan vuonna 2014 hyväksymä lausuma (HE 303/2014 vp; EV 275/2014 vp) ja museopoliittisen ohjelman linjaukset. Lain tavoitetta ja museotoiminnan tarkoitusta koskevat yleiset säännökset ajantasaistettaisiin ottaen huomioon museoiden nykyinen yhteiskunnallinen rooli ja monimuotoistuneet toimintatavat.

Edellytykset museon hyväksymiselle valtionosuuteen oikeutetuksi säilyisivät pääosin nykyisellään. Nykyisistä maakuntamuseoista ja aluetaidemuseoista otettaisiin käyttöön uusi nimike ”alueellinen vastuumuseo”. Valtakunnallisen erikoismuseon tilalle tulisi nimike ”valtakunnallinen vastuumuseo”. Vastuumuseoiden tehtävistä ja vastuumuseoksi nimeämisen edellytyksistä säädettäisiin lain tasolla. Alueellisten vastuumuseoiden tehtävät jakautuisivat kolmeen osa-alueeseen: alueellisen museotoiminnan edistämistehtävä, kulttuuriympäristötehtävä ja alueellinen taidemuseotehtävä. Tavoitteena on, että alueelliset vastuumuseotehtävät tulisivat järjestetyksi kattavasti koko maassa. Alueellisten vastuumuseoiden toimialueissa lähtökohtana olisi maakuntajako, mutta alueen olosuhteisiin liittyvästä perustellusta syystä toimialueeksi voitaisiin määrätä maakuntaa pienempi alue.

Päätökset museon hyväksymisestä valtionosuuteen oikeutetuksi ja nimeämisestä vastuumuseoksi olisivat voimassa toistaiseksi. OKM arvioisi kuitenkin määräajoin, täyttääkö museo edelleen valtionosuuden edellytykset. Vastuumuseoiden osalta arvioitaisiin vastaavasti määräajoin, täyttääkö museo edelleen vastuumuseoksi nimeämisen edellytykset ja onko museo huolehtinut vastuumuseotehtävistä. Työryhmä ehdotti, että arvioinnit olisi tehty kolmen vuoden välein, mutta lausuntopalautteen johdosta arviointien väli ehdotetaan pidennettäväksi neljään vuoteen. Valtionosuuteen oikeutetuksi ja vastuumuseotehtäviä voisi hakea vain neljän vuoden välein.

Museoiden valtionosuuden laskennallisina perusteina olisivat edelleen OKM:n vahvistama henkilötyövuosimäärä ja toteutuneiden kustannusten perusteella laskettava yksikköhinta. Valtionosuus koostuisi perusrahoituksesta, alueellisten vastuumuseotehtävien lisärahoituksesta ja valtakunnallisten vastuumuseotehtävien lisärahoituksesta. Perusrahoituksen valtionosuusprosentti olisi nykyiseen tapaan 37.

Alueellisten ja valtakunnallisten vastuumuseotehtävien rahoituksen määräytymisperusteet uudistettaisiin niin, että lisärahoituksen määrä paremmin vastaisi sen perusteina olevien tehtävien kustannuksia. Nykyisin maakuntamuseot, aluetaidemuseot ja valtakunnalliset erikoismuseot saavat koko toimintaansa valtionosuutta 10 prosenttiyksiköllä korotettuna. Valtakunnalliset erikoismuseot saavat lisäksi toimintaansa harkinnanvaraisia valtionavustuksia.

Alueellisten vastuumuseoiden lisärahoituksen perusteena oleva henkilötyövuosimäärä vahvistettaisiin erikseen. Alueellisten vastuumuseotehtävien valtionosuusprosentti olisi 85. Valtakunnallisten vastuumuseotehtävien lisärahoituksen määrä olisi harkinnanvarainen.

OKM vahvistaisi neljän vuoden välein rahoitussuunnitelman, jossa arvioitaisiin valtionosuuden perusteeksi vahvistettavat henkilötyövuosimäärät seuraavalle neljälle vuodelle. Jos jollakin valtionosuuden saajalla valtionosuuden määrä alenisi uudistuksen johdosta olennaisesti, tämä voisi saada enintään kolmen vuoden ajan asteittain alenevaa siirtymäkauden lisärahoitusta.

**Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys**

Ehdotetun museolain 7 §:n 2 kohdan mukaan alueellisten vastuumuseoiden tehtäviin kuuluisi eräitä kulttuuriympäristön, erityisesti rakennetun ympäristön ja arkeologisen kulttuuriperinnön suojeluun liittyviä asiantuntijaviranomaisen tehtäviä omalla toimialueellaan. Nykyisin osa maakuntamuseoista huolehtii vastaavan kaltaisista tehtävistä Museoviraston kanssa tekemänsä sopimuksen perusteella. Pääosa niistä museoista, jotka käytännössä voisivat tulla nimetyksi alueellisiksi vastuumuseoiksi kulttuuriympäristön viranomaistehtävien osalta, on kunnallisia. Ehdotettu museolaki mahdollistaa kuitenkin sen, että myös yksityisen yhteisön tai säätiön ylläpitämä museo voitaisiin nimetä alueelliseksi vastuumuseoksi. Koska tällainen museo ei ole viranomainen, sääntelyä on tarpeen tarkastella perustuslain 124 §:n kannalta.

Kulttuuriympäristön asiantuntijaviranomaistehtävät sisältäisivät kulttuuriympäristöön liittyvien asiantuntijalausuntojen antamista, viranomaisneuvotteluihin osallistumista ja neuvontaa. Tehtävät liittyisivät esimerkiksi maankäyttö- ja rakentamisasioihin tai kulttuuriympäristöön liittyviin valtionavustuksiin. Keskeisimpiä tehtäviä olisi edistää toimialueen kulttuuriympäristön hoitoa ja seurata maankäytön suunnittelua, antaa kaavoitusvalmisteluun liittyviä lausuntoja, toimia asiantuntijana ympäristövaikutusten arviointimenettelyssä kulttuuriympäristöön liittyvien vaikutusten osalta, antaa suunnittelijoille ja viranomaisille tietoja ja lausuntoja maankäyttöhankkeiden vaikutuksesta kiinteisiin muinaisjäännöksiin, huolehtia suojelukohteiden korjausrakentamisen neuvonnasta ja seurannasta toimialueellaan sekä tukea Museovirastoa entistämisavustusten ja maailmanperintökohteiden hoitoavustusten käytön ohjaamisessa ja valvonnassa. Alueellisten vastuumuseoiden alueellinen asiantuntijaviranomaisen tehtävä tukisi Museovirastolle säädetyn kulttuuriperinnön asiantuntijaviranomaistehtävän toteuttamista ja tarkoituksena on, että alueelliset vastuumuseot neuvottelisivat tehtävien toteutustavasta Museoviraston kanssa.

Alueelliset vastuumuseot eivät itse tekisi yksityisten etuja, oikeuksia ja velvollisuuksia koskevia päätöksiä, mutta niiden lausunnoilla ja viranomaisneuvotteluissa esittämillä kannoilla voisi olla vaikutuksia esimerkiksi kaavoituksesta tai rakennusluvista päättävien viranomaisten tai valtionapuviranomaisen ratkaisuihin. Valmistelussa on arvioitu, että alueellisten vastuumuseoiden

kulttuuriympäristön asiantuntijaviranomaistehtäviin sisältyy perustuslain 124 §:ssä tarkoitettuja julkisia hallintotehtäviä. Tehtävät eivät kuitenkaan sisällä merkittävää julkisen vallan käyttöä.

Tehtävien tarkoituksenmukaisen hoidon kannalta on perusteltua, että alueelliseen suunnitteluun ja toimintaan liittyvät palvelut tuotetaan alueilla. Nykyiset maakuntamuseot ja tulevat alueelliset vastuumuseot ovat alueilla vakiintuneita toimijoita, joilla on käytössään laajat tietovarannot ja yhteistyöverkostot. Museoissa kulttuuriympäristötehtävä sijoittuu osaksi muuta alueellista museotyötä ja laajempaa kulttuuriperintökontekstia ja asiantuntijuutta. Museot ovat pääosin kuntien ylläpitämiä, mutta tehtävä voidaan antaa myös valtionosuuden edellytykset täyttävälle yksityisen yhteisön tai säätiön ylläpitämälle museolle. Nykyisistä maakuntamuseoista yksi on yhdistyksen ylläpitämä.

Alueellisen vastuumuseotehtävän antaminen yksityisen ylläpitäjän museolle edellyttäisi, että museo täyttää ehdotetun museolain 5 §:ssä säädetyt valtionosuuden edellytykset ja 8 §:ssä säädetyt alueellisen vastuumuseotehtävän edellytykset. Näiden edellytysten on katsottu varmistavan, että alueelliseksi vastuumuseoksi nimettävällä museolla on edellytykset tehtävän asianmukaiseen hoitamiseen. Lisäksi Museovirasto seuraisi vastuumuseotehtävien edellytysten täyttymistä ja tehtävien hoitamista neljän vuoden välein käytävissä neuvotteluissa.

Alueelliseen vastuumuseoon sovellettaisiin hallinnon yleislakeja sen hoitaessa julkista hallintotehtävää suoraan näiden lakien soveltamisalaa koskevien säännösten perusteella. Rikosoikeudellisesta virkavastuusta ja vahingonkorvausvastuusta tehtävää hoidettaessa säädettäisiin museolain 7 §:n 2 momentissa.